

Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája III.

3rd Conference for Young Slavists in Budapest

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Szláv és Balti Filológiai Intézet

Eötvös Loránd University
Faculty of Humanities
Institute of Slavonic and Baltic Philology

Budapest, 2014

Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája III.

3rd Conference for Young Slavists in Budapest

Főszerkesztő/ Editor-in-chief:

Dr. Urkom Aleksander

A szerkesztő munkatársai/ Associate editors:

Kocsis Adrienn

Peťovská Flóra

Technikai szerkesztő/ Technical editor:

Kocsis Adrienn

Bírálok/ Reviewers:

Dr. Bajzek Mária

Dr. Kálec Simon Orsolya

Dr. Kiss Szemán Róbert

Dr. Kocsis Géza

Dr. Laczházi Aranka

Dr. Lebovics Viktória

Prof. Dr. Lukács István

Prof. Dr. Milosevits Péter

Dr. Niagolova Natalia

Dr. Fedoszov Oleg

Dr. Pátrovics Péter

Dr. Urkom Aleksander

Dr. Várnai Dorota

Prof. Dr. Vig István

Dr. Zsilák Mária

Felelős kiadó/ Publisher:

Prof. Dr. Lukács István

ISBN 978-963-284-499-2

TARTALOMJEGYZÉK/ CONTENTS

ГУЛЬМИРА БАЙЗАКОВА Духовное наследие тюркского мира в лингвокультурологическом преломлении	7
КАТАРИНА БЕГОВИЋ Етимолошки метод – значајан поступак у семантичким анализама	11
IRENA BRYCHNÁČOVÁ Výuka češtiny pro cizince doma i v zahraničí	15
HANNA KATARZYNA CHEDA Serbski konflikt z lat 90. XX wieku w komiksach <i>Pozdrowienia z Serbii Aleksandra Zografa i Knindže. Vitezovi Srpske Krajine</i> Milorada Daničića	17
JOVANA DAVIDOVIĆ Mit i tradicija u zbirci pripovedaka <i>Božji ljudi</i> Borisava Stankovića i pripovetkama <i>Napast i Smrt u Sinanovoj tekiji</i> Ive Andrića	20
ИВАНА ДАВИТКОВ Между индикатива и ренаратива в българския превод на сръбската художествена проза	25
ДЕСИСЛАВА ДИМИТРОВА НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ СПОМАГАТЕЛНИТЕ ФУНКЦИИ НА ГЛАГОЛА ИМА(М) В БЪЛГАРСКИЯ, ПОЛСКИЯ И РУСКИЯ ЕЗИК	30
NINA DITMAJER RAZVOJ SLOVENSKEGA BOTANIČNEGA IZRAZJA V 19. STOLETJU NA PRIMERU MURKOVEGA (1833) IN PLETERŠNIKOVEGA (1894/95) SLOVENSKO-NEMŠKEGA SLOVARJA	35
ELŐD DUDÁS Madžarski jezikovni vpliv na vojaško terminologijo prekmurskega knjižnega jezika	43
ANNA DUDEK Oznake dvojezičnosti kod pomurskih Hrvata na temelju morfološke analize mađarskih posuđenica u njihovom govoru	46
LIBUŠE DUFKOVÁ Способы выражения причинных отношений в русской газете «Metro Санкт-Петербург»	51
ALENA FARAGULOVÁ Stret kultúr v zahraničných korporáciách na Slovensku a ich percepcia z hľadiska cudzosti	57
NATALIJA FURMAN Просторско концептуализирање беседе веселје знотрај утелеšене изкушње кот неустрезне за реšевање дру̀бено-еколо̀ских впрашанј	61
MONIKA GAŁŁA Twórczość Ryszarda Bukowskiego w aspekcie historycznym	66
ВИОЛЕТА ГЕОРГИЕВА Въпросът за полипредложните конструкции в българските граматика	70

ЕВЕЛИНА ГРОЗДАНОВА ПРАВОПИСНАТА СИТУАЦИЯ В ХЪРВАТИЯ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ДЕСЕТ ГОДИНИ	74
ЛИЛИЯ ЕМИЛОВА ХАЗАН Откровеният гений на промяната. Авангардното (сюрреалистичното) в поетиката на Константин Павлов и връзка със словашките надреалисти	77
ANDREJ HENDELJA Naglasak u Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache Marijana Lanosovića	81
МОЈСА HORVAT Geolingvistična interpretacija slovenskih narečnih besedotvornih pojavov	84
MILOŠ IVANOVIĆ Slika srpske vlastele poznog srednjeg veka u narodnoj tradiciji	93
СИМОНА ЯНАКИЕВА Възможността „Човек“ в романа „Дилетант или градината с манекени“ на Чавдар Мутафов	97
MARTIN JANEČKA Proč (a kam) se ztrácejí reflexivní klitika <i>se/si</i> při procesu nominalizace?	101
VOJIN KALINIĆ Значај Народне читаонице у Задру за Србе и Хрвате у Далмацији од оснивања 1862. до 1880. године	105
МАР'ЯНА КЛИМЕЦЬ Особливості конструювання жіночих образів у фантастичних оповіданнях хорватських письменників-модерністів	109
ADRIENN KOC SIS Sposoby pojawiania się form władzy w utworze „Piaskowa Góra” Joanny Bator	113
АЛЕКСАНДРА КОЛАКОВИЋ Интересовање француских интелектуалаца за Јужне Словене у 19. веку	116
KATERYNA KONDRATENKO Концепт «ЕВРОПА» в балканской литературе путешествий (на материале хорватских путевых очерков конца XIX-сер. XX века)	121
DARIA KORZNIKOVA Ни о ком и ни о чём: отрицательные местоимения в Интернете	126
IVANA KOVAČEVIĆ PRIJATELJSTVO I VRLINA KAO ZAJEDNIČKE TEME SRPSKOG I EVROPSKOG PROSVJETITELJSTVA	130
ALEKSANDRA KOVÁCS Frazeološka sinonimija na primjeru hrvatskog jezika	133
ПЕТЪР КРИВЧЕВ Лексикално-семантични дублети в Стишния пролог от Търновската му редакция	138

КРИСТИНА КРЖИЖОВА К ВОПРОСУ ЯЗЫКОВЫХ КОНТАКТОВ	144
ЮЛИЯ КУВАНДЫКОВА Анализ лексемы церковнославянского языка «благоуспѣвати» в Книге Иова Елизаветинской редакции	147
МИЛОМИР МАКСИМОВИЋ Однос деспота Ђурђа Бранковића и Јаноша Хуњадија у српским епским песмама	150
СОНЯ МАНОЙЛОВИЧ ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЫХ НОСИТЕЛЕЙ АЛБАНСКОГО ЯЗЫКА ИЗ КОСОВО И МЕТОХИИ К ИЗУЧЕНИЮ СЕРБСКОГО ЯЗЫКА	156
МАТЕЈА МАРИЋИЋ (PROTU)BIBLIJSKI INTERTEKST U KOZARČEVU ĐUKI BEGOVIĆU	161
Е. Р. МАСЛОВА Знаешь как это интересно! (О некоторых особенностях употребления формы знаешь в русской спонтанной речи)	166
MAREK MIKUŠIAK Jazyk, spisovná norma a kultivácia komunikácie na Slovensku	170
ZUZANA MIKUŠOVÁ Xenolingvistický obraz Slovenska	174
СВЕТЛАНА МИЛАНОВИЋ Разрада фразеолошких јединица с компонентом <i>око</i> у српском језику (из когнитивнолингвистичког угла)	180
РАДОСЛАВ СТЕФАНОВ МИНКОВ ГРАФИЧЕСКАЯ ИГРА В СОВРЕМЕННОМ МЕДИАТЕКСТЕ	184
ДИМАНА МИТЕВА „Проституцията на книгата“ (Графични и визуални стратегии в хърватския роман на 80-те и 90-те години на ХХ в.)	188
АЛЕКСАНДАР МУДРИ Хунгаризми у ратарској и повртарској лексици код Русина у Војводини	191
НАТАЛИЯ ОВЧАРЕНКО Метафора в письмах Б. Пастернака к М. Цветаевой	195
DANA PALECSKOVÁ Teoretické a metodologické východiská sémantickej analýzy slovíes (Theoretical and methodological approach to the verb analysis)	198
MARKÉTA PAVLASOVÁ Родственные отношения в русских и в чешских фразеологизмах библейского происхождения с именами собственными	202

ГЕРГАНА АТАНАСОВА ПЕТКОВА ЗА ПОЛСКИТЕ МЪЖКИ ЛИЧНИ ИМЕНА С ЛАТИНСКИ КОРЕН В СЪСТАВА СИ, КАНОНИЗИРАНИ ОТ ПРАВОСЛАВНАТА ЦЪРКВА	207
FLÓRA PEŤOVSKÁ O cílech terminologických slovníků v druhé polovině 19. století	211
JURICA POLANČEC Dvije dvoprijelazne konstrukcije hrvatskih glagola <i>učiti</i> i <i>poučavati</i> (<i>podučavati</i>): sinkronija i dijakronija	214
KRZYSZTOF POPEK Początki kształtowania się pamięci historycznej o masakrze w Bataku wśród Bułgarów w drugiej połowie XIX wieku	218
ДАНИИЛ ПУЗАНОВ Особенности восприятия природных явлений древнерусскими книжниками XI – XIII вв.	222
КАРМЕЛА РАКИЋ О неким функцијама и значењима везника <i>па</i> на почетку реченице	226
GYÖRGY RÁGYANSZKI Erzsébet Báthory v literárnom a historickom kontexte	230
СВЕТЛА РУСКОВА-ДЖЕРМАНОВИЧ За отрицателните конотативни значения на някои устойчиви сравнения с компонент названия на домашни животни и птици в български, сръбски и хърватски език	233
АНА САМАРЦИЋ ЈЕЗИЧКЕ ОСОБИНЕ АДМИНИСТРАТИВНОГ СТИЛА – СУДСКОГ ПОДСТИЛА У ЖАНРУ СУДСКИХ ПРЕСУДА	238
ЈАКУБ СОКÓЉ Serbska prasa w lécie 1919 naprécio prócowanjam Serbow wo njewotwisnosć	243
AFRODITI SOLOMOU, AIKATERINI LYKOUDI, MARIA CHASAPAKI Folklore: Comparison of Greek and Russian folktales	247
ЖЕЉКО СТЕПАНОВИЋ Основе <i>*bьr-</i> , <i>*ber-</i> , <i>*bir-</i> и <i>*bor-</i> у стандардном српском и словеначком језику	253
МАРИЈА СТИЈЕПИЋ ПРОЗНО СТВАРЛАШТВО СЛОБОДАНА ТИШМЕ	257
БОРИС СТОЈКОВСКИ Срби и Мађари и Методијева Панонска архиепископија. Поводом 1150 годишњице мисије свете браће Ђирила и Методија	261
ANDRZEJ STRUŻYNA Degradacja tradycji. Wesele Smarzowskiego jako anty-wesele	265
TSVETELINA ŠUBOVA Conversation analysis and differences in men's and women's speech (on Czech and Bulgarian Language)	269

ПРЕДРАГ ТЕРЗИЋ

Романтичарско схватање словенске традиције у делима друге генерације српских деветнаестовековних либерала

274

АНА ТЕШИЋ

Називи романског порекла за атмосферске појаве у говорима Црне Горе – називи ветрова

278

ОХАНА УШАКОВА

Синтаксическаја карактеристика слов категорији состојанија в сопоставительном аспекте (на материале древнерусских летописей и старочешских хроник)

282

КЛЕДИ ВАСИЋ ТОВЕНА

Rasponi glotološkog udara na primerima prevoda tekstova Mire Gavrana

286

ЈЕЛИЦА ЖИВАНОВИЋ

АУТОПОЕТИЧКИ ИСКАЗИ У ПОЕЗИЈИ ЛУКИЈАНА МУШИЦКОГ

289

Miloš Ivanović

Filozofski fakultet
Beograd, Serbia

SLIKA SRPSKE VLASTELE POZNOG SREDNJEG VEKA U NARODNOJ TRADICIJI

The aim of the paper is an analysis of an image of a Serbian nobleman in popular tradition of the late Middle Ages. The research compares facts from legends, poems, myths and stories with reliable medieval sources. In this respect, the accent is put on a military role of noblemen in the period between 14th and 15th century. Contacts with the Ottoman Empire and the Hungarian Kingdom had a significant influence on the development of Serbian elite stratum which is evident in epic poetry. Finally, the attitude of noblemen towards the central government can be perceived through Serbian popular tradition.

Key words: Noblemen, Middle Ages, epic poetry, tradition.

Dosadašnji istraživači najčešće su pažnju posvećivali predstavi srpskih srednjovekovnih vladara u epskoj poeziji. Zato je naša namera da u ovom radu osvetlimo sliku srpske vlastele poznog srednjeg veka u narodnoj tradiciji. Naš cilj će biti da podatke koje pružaju legende, pesme i priče uporedimo sa vestima koje o vlasteoskom sloju pružaju izvori nastali u srednjem veku. Potrebno je naglasiti da konkretne istorijski ličnosti nije uvek lako prepoznati među juna- cima narodne tradicije. Takođe u obzir neće biti uzeta ličnost Marka Kraljevića koji je bio oblasni gospodar i koja zavređuje posebno istraživanje.

Periodom poznog srednjeg veka, kada je u pitanju srpska država istraživači obično označavaju vreme od 1371. do 1459. godine, kada je ona nestala (Kalić 2001: 7). Najveći trag na kolektivnoj memoriji naroda ostavila je bitka na Kosovu iz 1389. godine. Otuda se po njoj naziva čitav jedan ciklus epskih pesama. Većinu ličnosti iz tih pesama nije moguće indetifikovati sa vlastelom poznatom iz drugih istorijskih izvora. Važi to čak i za Miloša Kobilića (Obilića) ubicu sultana Murata, najslavnijeg među njima (Михаљчић 1989 7–20). Među onom vlastelom koja je poznata i van narodne tradicije, prvo mesto svakako zauzimaju Stefan i Lazar Musić. Zna se da su se oni postradali upravo u Kosovskoj bitci, čime su dokazali vernost knezu Lazaru (Милојевић 1987: 21–22, 30, 32). Jedna epska pesma beleži da je Stefan Musić poginuo nakon što je ubio trojicu turskih paša (Караџић 1958: 296). U vlastelinima koji su nosili ime Juga mogu se eventualno prepoznati članovi porodice Jugović iz junačkih pesama. Tako se 1400. u povelji Lazarevića pominje izvesni vlastelin Juga (Младеновић 2007: 296), a 1423. vojvoda Vojin Juga (Ljubić 1886: 248). U uvodu *Zakona o Novom Brdu* srećemo i Bogdana Jugu što može asocirati na starog Jug Bogdana iz pesama (Радојчић 1962: 38). Po predanju on je bio ni više ni manje nego tast kneza Lazara, što naravno ne odgovara istorijskoj istini (Михаљчић 1989: 107). Osnovna razlika između ovih Jugovića koji se sreću u XV veku i onih iz predanja je što su potonji svi poginuli u Kosovskoj bitci. Tome se mora dodati i da su Jugovići kasno ušli u legendu o sukobu na Kosovu (Михаљчић 1989: 102). Prikazujući tragičan kraj Jugovića narodni pevač je čini se hteo naglasiti stradanje mnoštva mladih ratnika bez poroda (Михаљчић 1989: 108). Sličnih primera je moglo zasita biti. Kitorska kompozicija iz Bogorodičine crkve manastira Veluča možda ukazuje na strdanje četiri brata u Kosovskoj bitci (Шуица 2000: 90).

Značajnija je međutim za nas kako je vlastela uopšteno govoreći prikazana u kosovskom ciklusu. Najpre se može zapaziti da se iz njih vidi da je glavni zadatak vlastele bilo ratovanje. To se sasvim podudara sa odredbama *Dušanovog zakonika* (Бубало 2010: 83). Uostalom to je bila glavna obaveza plemstva u svim srednjovekovnim evropskim državama. Na tom polju se pre svega i dokazivala vernost vlastelina prema vladaru. Nevera je pak za sobom povlačila konfiskaciju čitave imovine vlastelina (Бубало 2010: 168). Epska poezija takođe ističe vernost kao najveću vrlinu. Miloš Obilić se po narodnoj tradiciji odlučio da ubije sultana Murata i žrtvuje sopstveni život, kako bi dokazao knezu Lazaru da su netačne optužbe o njegovom verolomstvu. Šta više on je potkazaio Vuka Brankovića, koji je po legendi izdao kneza i time bio najodgovorniji za poraz na bojnopolju. Najviše mesto među vlastelom u epici je dato vojvodama (Караџић: 281). Podudarnost sa srednjovekovnom izvornom građom se i tu može uočiti. Naime primećeno je u nauci da su vojvode sve više dobijale na značaju sa porastom opasnosti od Osmanlija. Despot Stefan je svojom reformom državne uprave koju je izvršio oko 1410. upravo vojvode uveo kao upravitelje specifičnih oblasti, koje se su se nazivale *vlastima* (Благојевић 2001: 294). Zanimljiva podudarnost zapaža se i kad je reč o rasporedu sedenja za vladarevim stolom. Naime na svim srednjovekovnim dvorovima se strogo pazilo da se ispoštuje red sedenja za stolom po hijerarhiji, jer je u suprotnom to moglo izazvati žestoke sukobe među plemićima (Althoff 2001: 251). Biograf despota Stefana (1389–1427) je kao veliku njegovu vrlinu isticao to što je vlastelu za trpezu posađivao shodno njihovom činu (Филозоф 1989: 76). Nepoznati narodni pevač (Караџић: 302) u pesmi *Kneževa večera* ističe da je knez Lazar najbliže sebi za stolom postavio svoje rođake, Vuka Brankovića i Jugoviće na čelu sa starim Jug Bogdanom. Najzad, pesme kosovskog ciklusa ističu i bogatstvo srpskih junaka. Stefan Musić je prema jednoj od njihovih stolovao u srebrnom gradu Majdanu (Караџић: 291). Tradicija je dakle pretpostavljala da osnov bogatstva vlastele leži u posedovanju rudnika plemenitih metala. Samo mesto Majdan koje imenom već asocira na rudnik ne nalazimo u izvorima vezanim za Musiće. Zato međutim znamo da su oni držali rudnik Koporice

(Миливојевић 1987: 12). Управо захваљујући рудном богатству је по епичи knez Lazar успео да подигне манастир Раваницу (Караџић: 199). Није потребно да се овом приликом задржавамо пак на бројним примерима који сведоче да епске песме често одражавају дух времена у коме су настале, а не оног о коме говоре (Михаљчић 1989:102). Наша намера била је да само скренемо пањњу на неке подударности са осталим изворима које би ваљало имати у виду.

Мање пањње од стране историчара било је усмерено на то како народна традиција саследила догађаје и личности из прве половине XV века. Рећ је о последњем периоду српске средњовековне државности који се означава термином Despotovina, по титули коју су носили сви владари из тог времена (Веселиновић 2006: 3). Преданје је ставило акценат само на одређне аспекте тог важног раздобља окончао османлијским освајањем. Чудно је што готово никаквог трага у њему није оставила личност despota Stefana Lazarevića. Када је у питању властела поново као и у случају косовског циклуса свега пар личности можемо препознати и у изворима савременим за то доба.

Важно место и у традицији која се односи на време Despotovine имају борбе које је српска властела водила са Турцима. Посебно место у нjoj задобио је војвода Пријезда, заповедник града Сталаћа. Према епској песми он је поменуто место бранио од турског цара Mehmeda. Она даље сведочи да се војвода нашао у теškoј позници када су Турци каналима поткопали тврђаву, али да се јуначки држао и убио мноштво непријатељских војника. Осетивши да се налази у безизлазној ситуацији, заједно са супругом Jelicom бацио се у реку Мораву, како не би дошли живи у руке освајача. Кару Mehmedu је након заузимања града је по песми остало само 500 војника од 3000 колико је повео у напад (Караџић 1929: 488–490). Опсада Сталаћа о којој народни певаћ приповеда одиграла се у ствари првих месеци 1413. када је принц Musa напао државу despota Stefana. Током тог похода најпре је покорио свог војводу Hamzu, затим освојио градове Bolvan и Lipovac, да би након тога дошао под Сталаћ (Мишић 1987: 76). Савременик тих догађаја Konstantin Filozof (1989: 115) пише да је Сталаћ бранио извесни „ благородни мућ“, који се храбро држао и изгорео заједно са градском кулом. Лакo је уочити подударности између два наведена описа. Оба као главни мотив садрже жртвовање властелина који је бранио Сталаћ. Разлика је пак у опису смрти, мада то за нас није од суштинског значаја. Поткопавање тврђаве могло је укључивати и подметање пожара те би и то могла бити спона између две приче. Писац који је био савременик догађаја доиста не доноси име храброг браниоца. Коначно веома је могуће да је Пријезда заиста носио титулу коју му приписује песма, јер су седишта поменутих *vlasti* била управо у тврђавама (Благојевић 2001; 294).

Из времена Despotovine у колективно памћење становништва урекао се и Nikola Skobaljić који је 1454. је пострадао у борби са Османлијама. Трупе под његовом командом са подручја Дубоћике и Sitnice имале су за циљ да заштите Ново Брдо на југу земље, најважнији град despota Ђурђа (Димитријевић 1951:23–25). Са војском из Дубоћике Skobaljić је најпре потукао Османлије код Банје септембра 1454. али је два месеца касније на планини Трепанји надјачан од стране надмоћне војске султана Mehmeda II. Заједно са својим стрцем Nikola Skobaljić је био заробљен и набијен на колас (Динић 1962: 62–64). Према неким изворним вестима Skobaljić се одлучио на борбу са Турцима, иако је despot Ђураћ поручио својој властели на југу земље да се привремено потчини Османлијама, те да ће их он касније ослободити са војском из Угарске (Михаиловић 1986: 120). Вероватно је наћин на који је страдао утицао да Nikola Skobaljić добије важно место у народном преданју крајева око Јужне Мораве. Његово име везивано је за више утврђења у том крају, те за понеку цркву, извор, брдо или воденицу. Његово рођење је такође у легенди обојено мистиком, којом му је презиме везивано за рибу skobalj. Поводом његовог страдања опет се nailazi на мотив издаје. Турци му наводно нису могли никакo наудити све док им није помогла његова кума која је повредила његовог коња. Из тог разлога коњ се није могао помаћи кад је Nikola seo на њега. Због тога је он проклео своју куму. (Димитријевић 1951: 35–42). Најlegendарнија је верзија те приче која сведочи да Nikola није ухваћен, већ се узнео на небо (Трајковић 1964: 96).

Ќинјеница да је опстанак Despotovine зависио од Османског Carstva и Угарске нашла је на неки наћин места и у епској поезији. Истакнуто место међу јунацима епике задобио је Jovan (Janoš) Hunjadi, erdeljski војвода и доцнији губернатор угарског кралјевства. Српска традиција га памти као Sibirjanin Janka. Разлог томе је што је и војвода Hunjadi имао окршај са Турцима на Kosovu (Михаљчић 1989: 174–178). С обзиром на тему нашег рада скренућемо пањњу на једну песму у којој се описује сусрет despotovih војвода са људима војводе Janka у Banatu. Одговарајући на Hunjadijev позив Ђураћ је допустио својој властели да се такмиће са Мађарима у трчању, бацању камена и гађању стрелом. Како су се српски јунаци показали већтји Janko на превару убјаја главног од њих. Уследио је затим жесток одговор војвода који су побили све Мађаре (Караџић 1929: 467–474). Примећено је већ у науци да поминјање игара, може асоцирати на витешке турнире приређиване у Угарској на којима је како знамо учествовала и српска властела у време despota Stefana, а вероватно и касније (Пурковић 1978: 102). Поред тога не само поменути песма већ и друге говоре о међусобном неповеренју између Srba и Ugara (Новаковић 1982: 110). Добро је познато колико се заиста despot Ђураћ sukobljavaо са Jovanом Hunjadiјем у више наврата, због чега су морали склапати и писане споразуме о помирењу. (Спремић 1994: 344, 364).

Од личности из Српске despotovine народна традиција заузела је изразито негативан став према Jerini, жени despota Ђурђа Brankovća. Вреди одмах нагласити да је њен утицај на супругу био заиста велики и да га је она у

izvesnom smislu i zamenjivala, kada on nije bio u zemlji (Спречић 1994: 181–182). Početkom XVII veka je još Mavro Orbin (Орбин 2006: 111) zabeležio u svom delu da je ona kriva za pad Smedereva 1439. pod tursku vlast, pošto je ona prodala žito neophodno za ishranu branilaca. Njen odnos sa vlastelom pojavljuje se kao tema u epskoj pesmi o junaku Oblaku Radosavu. Jerina je prema njenim stihovima bacila u tamnicu vojvode Bijelića i Pavla Zlatokosića. Tim povodom njihove žene su se obratile vojvodi Radosavu kako bi on zamolio despoticu da ih pusti na slobodu. Došavaši u Smederevo Oblačić Rade se najpre obratio despotu sa molbom da se pomenute vojvode puste. Đurađ Branković mu je na to odgovorio da su Bijelić i Zlatokosić već odvedeni na vešanje, te da zamoli samu Jerinu da ih pusti. Oni koji su bili zaduženi da obese dvojicu vlastelina jedva su dočekali Oblačićeve reči da osuđenike oslobode. Tada se pojavila Jerina zapovedivši da se kazna izvrši i pripreтивши Radosavu da će sutradan i njega zajedno sa unukom stići ista sudbina. To je kod glavnog junaka izazvalo bes. Udario je despoticu, a vojvode odveo sa sobom. Ugostivši ih u svom dvoru poslao ih je kućama uz savet da više ne veruju Jerini (Караџић 1958: 484–486). Pevač je praktično u ovoj pesmi svu vlast prepisao Jerini, koja je čak mogla i da despotovu vlastelu osudi na smrt. Uz to sudbina njegovih vojvoda kao da ga nije mnogo interesovala, te je Oblak Radosav prikazan kako sam uzima pravdu u svoje ruke. Takva slika je svakako preterana i teško da odgovara istini, koliko god da je bio veliki njen uticaj u zemlji. Više se tu po svoj prilici ogleđa mržnja zato što je jedna žena i to još Grkinja imala moć donekle neobičajenu za supruge vladara. Mora se napomenuti da su u doba Despotovine Grci zasita zauzimali značajne pozicije u državi, što je moglo dovesti do stvaranja odijuma prema njima (Спречић 1994: 660–663). Opet po tradiciji narod je Jerinu pre svega okrivljavao za teške poslove koje je morao podneti prilikom izgradnje nove prestonice Smedereva (Спречић 1994: 131). Zanimljivi je i iskaz sa kraja pomenute pesme iz koga se može zaključiti da je despotica na prevaru uhvatila Bijelića i Zlatokosića. Opet po jednoj priči sama Jerina je umrla pošto je bila otrovana od svog sina despota Lazara (Орбин 2006: 128).

Istoričari su pokušali i da protumače da li je lik Oblaku Radoslava oblikovan po nekoj konkretnoj istorijskoj ličnosti. Pomišljalo se da bi to mogao biti veliki čelnik Radič (Новаковић 1982: 80) ili pak veliki vojvoda Radoslav Mihaljević (Руварац 1900: 252). Obojica su spadali u red istaknutih vlastelina despota Đurđa i delovali su u u gotovo istom vremenskom razdoblju. Mada je Radič nosio titulu čelnika on je prvi put spomenut u izvorima kao vojni zapovednik (Филозоф: 117). Poznat je bio i vekovima kasnije po svojoj zadužbini u selu Vračevšnici. Predanje iz tog kraja mu pripisuje prezime Postupović, koje je svojatala porodica Marinković. Članovi te porodice su živeli u selu gde je nekada Radič imao svoj dvor (Милићевић 1867: 33). Sa podacima koje donose legende mora se biti oprezan i u ovom slučaju, jer se kod njih često ličnosti iz određenog vremena povezuju sa dođadjima čiji oni nisu mogli biti akteri. Dvor Radiča nalazio se u selu Belući, koja je po predanju nazvana Crnuća, pošto su njeni meštani stradali u kosovskoj bitci (Милићевић 1867: 33). Anahronizam se jasno uočava jer je Radič delovao tokom prvih decenij XV veka.

Uz despota Đurđa u epskim pesmama se javlja još nekolicina ličnosti od kojih većinu nije moguće indetifikovati pomoću drugih izvora. Teško je zato i pretpostaviti ko bi se mogao kriti iza likova Todora od Stalaća i Pojezde od Golupca koji su predstavljeni kao ljudi bliski despotu Đurđu (Караџић 1958: 485). Stalać je čak čitavo vreme vladavine Đurđa Brankovića bio izvan granica Despotovine, a uz to je bio dobrim delom porušen (Спречић 1994: 107, 164,169). Golubac su pak Turci zadobili na početku Đurđeve vladavine, da bi tek nakon obnove Despotovine 1444. ponovo ušao u njen sastav (Спречић 1994: 296–297). Nemogućnost da plati namete vezane za izgradnju Smedereva naterala je Starinu Novaka da se oda hajdučiji. Ovaj legendarni junak može se možda vezati za ličnost jednog odmetinika iz vremena despota Stefana, koji je pravio dosta nevolja i princu Sulejmanu (Пурковић 1983: 154–158). Mora se odmah upozoriti da je u tom slučaju, što nije nimalo neobično za narodnu tradiciju, ličnost iz jednog vremena premeštena u drugo razdoblje.

Ispitivanju predstave srpske vlastele u narodnoj tradiciji mogla bi se posvetiti čitava studija. Otuda je naša namera bila da u ovom radu samo ukažemo na izvesne aspekte tog pitanja. Nastojali smo ukazati da se istraživanje može fokusirati i na uočavanje zajedničkih osobina i karakteristika vladeoskog sloja prema narodnoj tradiciji, te kako ta slika korespondira sa ostalim istorijskim izvorima. Smatramo da u daljim istraživanjima pažnju treba usmeriti pre svega u tom pravcu, a manje na pokušaje da se u ličnostima iz mitova i legendi prepoznaju stvarne istorijske figure. Uvek naravno treba pri tome imati u vidu specifične puteve stvaranja i prenošenja narodne tradicije i ne zaboraviti da ona obično ne može nadomestiti nedostatak izvora savremenih za srednjovekovni period.

Bibliography

- Althoff, Gerd (2001), (Royal) Favor. A Central Concept in Early Medieval Hierarchical Relations. In: *Ordering Medieval Society. Perspectives on Intellectual and Practical Modes of Shaping Social Relations*. Philadelphia, Pennsylvania Press, 243–269.
- Благојевић, Милош (2001), *Државна управа у српским средњовековним земљама*. Београд, Јавно предузеће Службени лист СРЈ.
- Бубало, Ђорђе (2010), *Душанов законик*. Београд, Завод за уџбенике–Службени гласник.
- Веселиновић, Андрија (2006), *Држава српских деспота*. Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Динић, Михаило (1962), *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни II*. Београд, Научно дело.

- Димитријевић, Сергије (1951), *Борба с Турцима под Скобаљићем, Историја и предање*. Лесковац, Градски народни музеј.
- Филозоф, Константин (1989), *Повест о словима. Житије деспота Стефана Лазаревића*. Београд, Просвета–Српска књижевна задруга.
- Калић, Јованка (2001), *Срби у позном средњем веку*. Београд, Јавно предузеће Службени лист СРЈ.
- Караџић, Вук (1958), *Српске народне пјесме. Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије*. Београд, Просвета.
- Љубић, Шиме (1886), *Listine o одношajih između južnog Slavenstva i Mletačke Republike VIII*. Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Михаиловић, Константин (1986), *Јаничарење успомене или турска хроника*. Београд, Просвета–Српска књижевна задруга.
- Михаљчић, Раде (1989), *Јунаци косовске легенде*. Београд, Београдски издавачко-графички завод.
- Милићевић, Милан (1867), *Манастири у Србији. Гласник Српског ученог друштва*. 21, 1–96.
- Милојевић, Србобран (1987), *Муџићи*. Просопографско истраживање једне српске средњовековне породице. *Историјски часопис*. 33, 5–36.
- Мишић, Синиша (1987), *Поход султана Мусе на Деспотовину 1413. године и источна српско- турска граница*. *Историјски гласник*. 1–2, 75–88.
- Младеновић, Александар (2007), *Повеље и писма деспота Стефана: текст, коментари, снимци*. Београд, Чигоја штампа.
- Новаковић, Стојан (1982), *Велики челник Радич или Облачић Раде 1413–1435*. Једна слика из традиционалне народне историје. In: *Историја и традиција: изабрани радови*, ed. С. Ћирковић, Београд, Српска књижевна задруга.
- Орбин, Мавро (2006), *Краљевство Словена*, превод З. Шундрица. Зрењанин, SEZAM BOOK.
- Пурковић, Миодраг (2000), *Јунаци српских народних песама*. Београд, EVRO.
- Пурковић, Миодраг (1978), *Кнез и деспот Стефан Лазаревић*. Београд, Свети архијерејски синод Српске православне цркве– Београдски издавачко-графички завод.
- Руварац, Иларион (1900), *О Богородичином манастиру у Радешину. Годшњица Николе Чутића* 20, 251–252.
- Спремић, Момчило (1994), *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*. Београд, Српска књижевна задруга.
- Шуица, Марко (2000), *Немирно доба српског средњег века. Властела српских обласних господара*. Београд, Јавно предузеће Службени лист СРЈ.
- Трајковић, Никола (1964), *Никола Скобаљић, Лесковачки зборник*. 4, 86–99.